

PLEJESNGEN OG OMSORGSOPGAVEN PÅ UDDANNELSESDANSK

**Erfaringer fra forløbet på
SOSU Østjylland**

*Jannie Høgh Jensen, VIA University College
i samarbejde med Bo Lykke Fløe Hansen og Ali Akbar
Boladai, Tranbjergskolen og Lisbeth Voldby Pedersen,
SOSU Østjylland*

Afsnittet her beskriver praksiserfaringer fra ét af tre undervisningsforløb på SOSU Østjylland gennemført i december 2021. Arbejdsgruppen bestod af faglærer Lisbeth på Social- og sundhedsuddannelsen, modtagelsesklasselærer Bo og modtageklassespædagog Ali fra Tranbjergskolen og Jannie fra VIA University College. Den aktuelle elevgruppe bestod af 22 elever, hvoraf de fleste havde deltaget i det forudgående forløb på Jordbrugets Uddannelsescenter i oktober.

I denne beskrivelse er fokus på en del af ugens arbejde, hvor vi fokuserede på 'plejesengen', der indgår som centralt hjælpemiddel og arbejdsredskab for SOSU-hjælper/SOSU-assistenten i udførelsen af omsorgsopgaven.

At erfare og simulere omsorgsopgaven - det professionelle møde

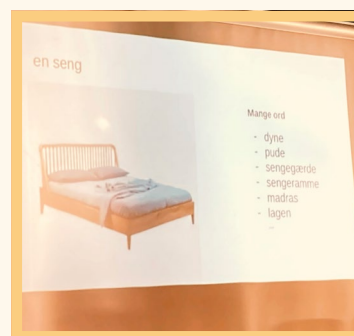
Forud for modtagelsesklasseelevernes forløb på SOSU-uddannelsen var vi i arbejdsgruppen optaget af, hvordan vi kunne skabe nogle gennemgående pædagogiske og didaktiske rammer for ugeforløbet på tværs af de SOSU-faglige indholdsområder, som eleverne skulle kunne navigere fagligt og sprogligt indenfor i ugens løb. Alle elever skulle udvikle læringserfaringer med at simulere omsorgsopgaven omkring plejesengen og lære om dens funktioner gennem det uddannelsesrelevante sprog, der knytter sig til *klargøring* og *indstilling* af sengen samt *placering* af borgeren i sengen.

Tidligere forløb på SOSU-uddannelsen havde rummet en ambitiøs introduktion til uddannelsens faglige bredde inden for naturfag og pleje/omsorg. Blandt andet havde eleverne tidligere besøgt et ældrecenter rammesat som 'det professionelle møde' med borgeren. Her var eleverne på forhånd blevet undervist i og havde etableret en forståelse for ældrekultur og havde simuleret 'den professionelle samtale' som led i omsorgsopgaven, før de mødte borgeren. Denne indholdsstruktur og autentiske læringskontekst tilbød en unik mulighed for at opleve kernen i SOSU-faget, idet eleverne fik erfaringer med at stille spørgsmål afpasset den sociale situation med den 'ægte' borger. Samtidig var det dog erfaringen, at den faglige bredde og de mange sproglige input hen over ugen havde udfordret modtagelsesklasseeleverne på at udlede de mere præcise faglige sammenhænge. De havde i al væsentlighed brug for mere tid til at stoppe op ved sprogets rolle i de nye SOSU-praksisser. Derfor var vi opsatte på at give eleverne mere tid til at dvæle ved sproget undervejs i vores forløb, så de opnåede dybere sproglige og faglige indsigter.

Sideløbende med at udvikle erfaringer med sprog i SOSU-praksis havde eleverne også brug for tid til at få indblik i, at ældrepleje i en dansk kulturel kontekst – ud over at være en institutionaliseret samfundsopgave – tillige er forankret i en bred og specialiseret forståelse af uddannelsesidentitet sammenfattet i udtrykket 'omsorgskarriere'.

Plejesengens placering i det samlede undervisningsforløb

Som allerede beskrevet havde det i tidligere undervisningsforløb på SOSU været en vigtig erfaringslæring for modtagelsesklasseeleverne at besøge autentiske læringsmiljøer inden for ældreplejen. I dette forløb var vi imidlertid underlagt begrænset adgang til ældreplejeområdet som følge af coronarestriktioner. Vores opmærksomhed samlede sig derfor omkring, hvordan vi kunne fastholde autentiske uddannelsesoplevelser for eleverne uden adgang til ældrepleje og samtidig styrke elevernes indsigter i plejesengens funktion gennem fokus på relevant ordforråd og sprogbrug omkring plejesengen.

Forud for opholdet på SOSU grundlagde modtagelsesklasselærer Bo elevernes forforståelse for omsorgsbegrebet. Det skete blandt andet gennem aktivering af viden om de hjælpemidler, der indgår i omsorgsopgaven med særligt fokus på 'sengen' som møbel i almindelighed. Med afsæt i en kortfilm og billeder, indlagte lytteøvelser samt en vekslen mellem fælles klassesamtaler

og elevsamtaler, arbejdede eleverne sig omkring ordforråd knyttet til SOSU-hjælperens daglige arbejdsgang og fik i den forbindelse aktiveret et grundlæggende repertoire af ord, der indgår i netværk med sengens dele, herunder *madras, dyne, lagen, sengehest* og *sengegærde*.

På SOSU-uddannelsen lå forløbet omkring plejesengen i forlængelse af en mere generel introduktion til de forskellige grene af omsorgsfaget og deres særlige uddannelsesfokus. Efter arbejdet med plejesengen fik eleverne mulighed for at stifte bekendtskab med uddannelsesfaglige temaer målrettet borgerens livshistorie samt sundhed tematiseret omkring organernes udseende og funktion. Således tegnede det samlede ugeforløb sig, som det fremgår af skemaet herunder:

	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag
Fokus i omsorgsopgaven	Omsorg og pleje	Plejesengen som hjælpemiddel	Livshistorier	Organernes udseende og funktion	Evaluering af ugens indhold og sprog
Fagsprogligt fokus	<i>Omsorg, pleje, tillid, plejehjem, SOSU-hjælper/assistent, hjemmepleje, borger, ældre</i>	Sygesengens dele og funktioner: <i>Hæve, sænke, låse, åbne</i> (at instruere)	Borgerens familie, arbejde, interesser, kost, vaner (at beskrive)	Centrale organer: <i>hjerte, lunger, nyrer, tarme</i> (at forklare)	Hvad husker jeg? Hvad har jeg lært?
Sprogligt fokus	Andre sprog end dansk Aktivere sprog for omsorgsopgaven og arbejdsstedet <i>Lytte, tale</i>	Tekster At flytte borgeren i plejesengen <i>Lytte, tale, læse</i>	Dictogloss Willys livshistorie <i>Lytte, tale, skrive</i>	Ord-/billedkort Organer og processer <i>Tale, læse</i>	Repetition af fagligt og sprogligt register

Hæv sengen til
hoftenhøjde
Tag fodgavlen af
Læg glidestykke
under borgeren...

At lære om og gennem instruerende sprog og tekst

I arbejdet med plejesengen blev det sproglige omdrejningspunkt genren 'instruktion' og de mundtlige og skriftlige varianter, der udfoldede sig, når Lisbeth demonstrerede plejesengen i brug i sengelaboratoriet, og eleverne efterfølgende udforskede og selv satte sprog på praksis omkring plejesengen. Vi differentierede på arbejdsformer og tekstaktiviteter, så alle elever havde en læringsbane at udvikle sig som aktive sprogbrugere og tekstdeltagere på.

Målet med arbejdet var, at eleverne skulle have mulighed for at:

- Øve sig i at benævne plejesengens dele og kunne forklare dens funktioner gennem sprogligt baserede erfaringer med at betjene den i simulerede omsorgsøvelser
- Afkode sprogbrug der knytter sig til at støtte og flytte borgeren korrekt i sengen og betjene sengen i fastlagt rækkefølge.
- Rekonstruere den trindelte mundtlige instruktion gennem fælles læseaktiviteter

At bygge bro mellem sengelaboratorium og faglokale

Eleverne skulle sanse og opleve plejesengens funktioner gennem stilladserede øvelser dels i sengelaboratoriet, dels i et af skolens traditionelle faglokaler, hvor fokus samlede sig om at opbygge, opsamle og undersøge den instruerende tekst med overskriften 'At flytte borgeren i sengen'. På den måde strukturerede vi arbejdet som et tæt samspil mellem sengelaboratoriet som det udforskende og håndværksbaserede læringslaboratorium på den ene side og så faglokalet som holdeplads for mere analytisk og kommunikativt baserede aktiviteter. Denne vekselvirkning stillede eleverne autentiske uddannelseserfaringer i udsigt, samtidig med at aktiviteter og arbejdsformer tilgodeså dybde i elevernes arbejde med at udvikle forståelse for den instruerende tekst.

Det sprogpædagogiske potentiale i at støtte eleverne i at udvikle sprogbrugserfaringer omkring omsorgsopgaven ønskede vi at bevare ved at integrere sproglige aktiviteter 'hele vejen rundt' omkring betjeningen af plejesengen. Intentionen var at støtte eleverne i at kommunikere om og reflektere over den faglige mening omkring simuleringen. Her var 'At flytte borgeren i sengen' den bærende tekst, der byggede på forudgående sproglige erfaringer med: *at redde sengen – at indstille sengehøjde – at regulere madrassen efter borgerens tilstand og behov – at placere borgeren korrekt.*

I vores forløb omkring plejesengen var det et gennemgående træk i sprogbrugen, at eleverne skulle udvikle indsigt i det faglige register, der knytter sig til at kunne udpege og genkende plejesengens dele for at kunne indstille sengen efter borgerens behov: *fodende, hovedgærde, sengehest og madras*. Hertil kom den sprogbrug, der synliggør sengens funktioner, når SOSU-hjælperen skal betjene dens enkelte dele: *indstille, låse, åbne hæve, sænke* samt de tilsvarende synonyme mere hverdagsagtige ord køre ned, køre op. Denne gruppe af ord skulle eleverne tillige opnå fortrolighed med i deres sproglige bydeformer: *lås, hæv, sænk* osv.

For at kunne placere og flytte borgeren korrekt i sengen måtte eleverne også kunne afkode udtryk som *hjælpe borgeren i/ud af sengen*, *støtte borgeren i sengen*, *trække i glidestykket* samt *flytte og skubbe borgeren længere op* og *bøje borgerens ben*. I den forbindelse er det interessant at bemærke, hvordan SOSU-hjælperens sprogbrug hele tiden må afspejle lige dele hensyn til, at borgeren oplever tryghed, samtidig med at SOSU-hjælperen sørger for at skåne ryg og skuldre gennem korrekt flytteteknik. Det afspejlede sig ligeledes i Lisbeths løbende mundtlige instruktioner af eleverne – fx *”Man løfter ikke, så får man ondt i skuldrene”* eller *”Hvis man er alene, så er en smart måde at gøre det på at”* – og sigtede mod at korrigere elevernes tekniske håndslag, tempo eller fremgangsmåder som en integreret del af den SOSU-faglige arbejdsproces.

At klargøre plejesengen – sprog på!

I det følgende udfolder vi, hvordan det sprogdidaktiske arbejde omkring tekstaktiviteten 'At flytte borgeren i sengen' på forskellig vis skabte sproglige forbindelser mellem sengelaboratorium og faglokale, herunder hvordan eleverne udviklede erfaringer med at deltage i de sprogpraksisser, der udspillede sig i de to læringsrum.

Vi var i arbejdsgruppen enige om, at eleverne i forløbets tidlige fase skulle have mulighed for at sanse og 'ikklæde' sig en begyndende faglig identitet gennem konkrete og kontrollerede afprøvninger, herunder at få mulighed for at klargøre sengen til borgeren med afsæt i omsorgsopgaverne 'at rede sengen' og 'at indstille sengen'. Før eleverne skulle deltage i laboratorieøvelserne etablerede Lisbeth et fælles sprogligt afsæt omkring hjælpemidler, der indgår i udførelsen af omsorgsopgaven, herunder selve målet med at klargøre og indstille sengen til borgerne: at give omsorg. Her mødte eleverne kendt ordforråd fra det forberedende arbejde i modtagelsesklassen og fik samtidig udvidet det sproglige netværk omkring plejesengen med nye ord for redskaber: *sengebord* og *glidestykke*, som indgik i sprogbugen, når eleverne skulle rede sengen op og indstille den. På væggene i faglokalet havde vi ophængt billeder af forskellige centrale hjælpemidler som forblev synlige læringsressurser for eleverne under hele forløbet. Dertil havde eleverne skriftligt udarbejdet et associationsark til at fastholde de ord, de personligt forbandt med omsorgspersonen og omsorgsopgaver.

At fastholde det nye ordforråd

Klædt sprogligt på til at sanse og afprøve sengens funktioner organiserede vi eleverne i fire større grupper, hvor de sammen skulle udforske sengen og på skift simulere spisesituationen. Lisbeth lagde i sin første demonstration særlig vægt på sammenhængen mellem omsorgsopgaven 'at hjælpe borgeren med at spise' og det at placere borgeren i siddestilling. Til det formål mødte eleverne et ordforråd, der både var instruerende og forklarende: "Hvis jeg skal hjælpe, skal jeg hæve sengen op til hoften, indstille efter hoften", "Når du skal give borgeren mad, skal han sidde helt op" eller "Hvis man har ondt i benene kan man hæve fodenden". For at støtte eleverne i at arbejde receptivt med det nye ordforråd og ikke mindst at kunne aktivere ordene, når de skulle simulere spisesituationen ved sengen uddelte vi ordkort med sengens dele: *madræs, hovedgærde, fodende og sengehest, sengebord*, som vi bad eleverne placere ud for den matchende sengedel samt øve sig i at læse op for hinanden.

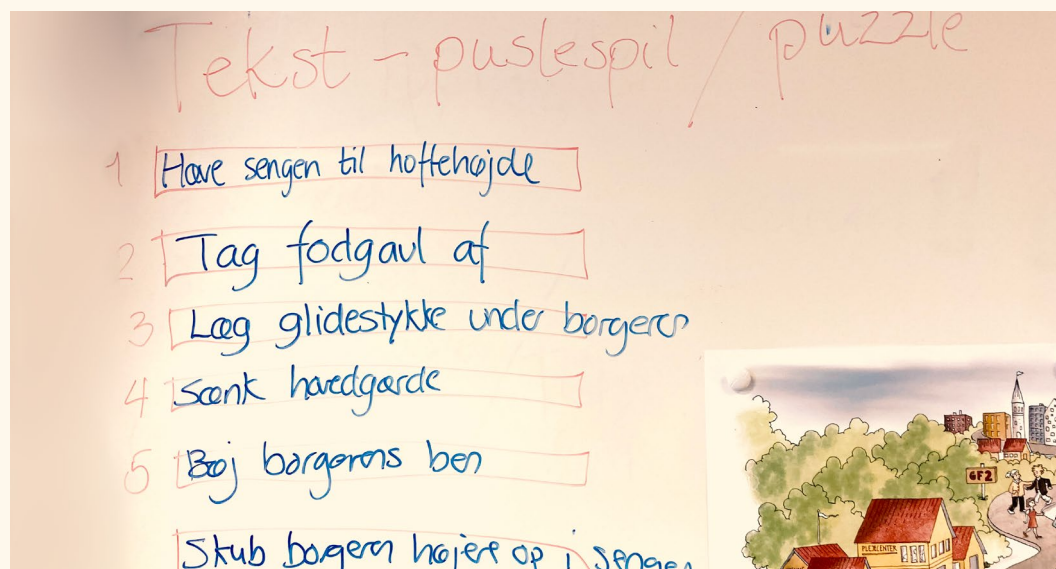
Arbejdet med at sætte sprog på sengedelene gav et godt udgangspunkt for at samle fokus på sengens funktioner, som eleverne efterfølgende skulle udforske. De gav sig ivrigt i kast med opgaven, og vi opmuntrede dem til at sætte ord på deres handlinger samt bestræbte os på at strække deres sprog undervejs, så de fik erfaringer med at bruge blandt andet procesordene *hæve* og *sænke*. I samtalen under en af simuleringerne blev det tydeligt, hvordan en elev, som vi her kalder Mahad, arbejdede ihærdigt med at koble sprog på sin handling:

- Jannie:** Et øjeblik Mahad... hvad gør du nu?
Mahad: Vi kører ned nu
Jannie: Super, og kan du huske ordet...? Sæ-?
(Mahad er tavs, men bevæger hånden prøvende)
Jannie: Sænker
Mahad: Like... Like this?
(Mahad viser nedadgående bevægelse med hånden)
Mahad: Sænker! Og benene, de går op
Jannie: Og vi hæver...
Mahad: Hæver! Nu vi hæver ned igen

Af eksemplet fremgår det, hvordan Mahad sprang vilkårligt rundt i instruktionens trin, dels for at blive fortrolig med hånddelaget, dels for at kunne udtrykke sig med det nye fagsprog. Hans ordvalg afspejlede, hvordan han bevægede sig mellem de kendte ord *køre op*, *køre ned* og de nye synonyme fagord *hæve* og *sænke*. I uddraget af samtalen ses det, hvordan vi gennem støttende greb i samtalen pressede hans produktive sprogbrug omkring plejesengen.

Tæt på skriftsproget og den instruerende tekst

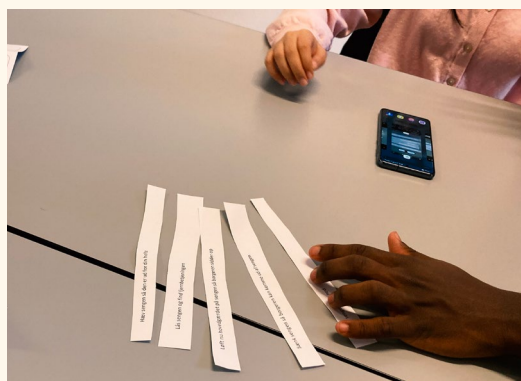
Tilbage i faglokalet arbejdede eleverne efterfølgende med at hente sproget fra sengelaboratoriet og skabe system i de mundtlige instruktioner gennem fælles mundtlig rekonstruktion og efterfølgende læseaktiviteter. Omdrejningspunktet var den kendte mundtlige tekst 'At flytte borgeren i sengen', som eleverne kendte fra Lisbeths mundtlige instruktioner, men nu mødte i nedskrevet form.

Vores fokus var at støtte eleverne i at udvikle erfaringer som tekstdeltagere, mens de arbejdede med at frembringe en autentisk SOSU-faglig uddannelsestekst. I den fælles mundtlige rekonstruktion af teksten var eleverne, med guidning fra Lisbeth, i stand til at genkalde sig de enkelte trin ud fra en billedserie, vi havde udarbejdet dagen forinden med tilførende instruerende trin. Fra at eleverne havde benævnt sengedele med ord og udført instruktionen i sengelaboratoriet med fokus på at kunne udtrykke sig mundtligt inden for det SOSU-faglige register, øvede de sig nu i at indgå som aktive deltagere i en mere sammenhængende sprog- og tekstpraksis. Det stillede krav til eleverne om at forstå og anvende instruktionen på et mere generelt plan, distanceret fra den oprindelige her-og-nu praksis – dog stadig med adgang til visuel støtte i billedserien.

'At hjælpe borgeren op at sidde'

- 1 **Lås** sengen og find fjernbetjeningen
- 2 **Hæv** sengen så den er ud for din hoft
- 3 **Læg** sengehesten ned
- 4 **Løft** nu hovedgærdet på sengen så borgeren sidder op
- 5 **Sænk** sengen så borgeren kan komme ud af sengen

Efter den fælles rekonstruktion fik eleverne udleveret den aktuelle tekst som et puslespil og fik til opgave at organisere de instruerende trin i en præcis rækkefølge. Lisbeth havde udarbejdet to pusleudgaver af instruktionerne 'At flytte borgeren i sengen' og 'At hjælpe borgeren op at sidde', hvor den sammenhængende tekst var klippet i stykker, så hvert trin stod på en seddel for sig. Elevernes opgave var nu at pusle den instruerende tekst på plads i den rigtige rækkefølge.

Eleverne fandt hurtigt vej ind i pusleteksterne og forhandlede sig aktivt frem til trinfølgen i instruktionerne. I den efterfølgende fælles opsamling blev det tydeligt, at deres forståelser også omfattede ordforråd, som i mindre grad var integreret i forløbets sproglige aktiviteter. Da eleverne og Lisbeth i fællesskab var nået til tredje trin i instruktionen 'At flytte borgeren i sengen', stoppede Lisbeth op for at efterprøve, om eleverne havde hæftet sig ved fagordet *borgeren*, som var tekstens hovedperson. En elev, som vi kalder Fardeen, forsøgte sig:

Fardeen: Ehh... Læg glidestyk... under borger

Lisbeth: Læg glidestykket under borgeren. Ved I, hvad borgeren er?

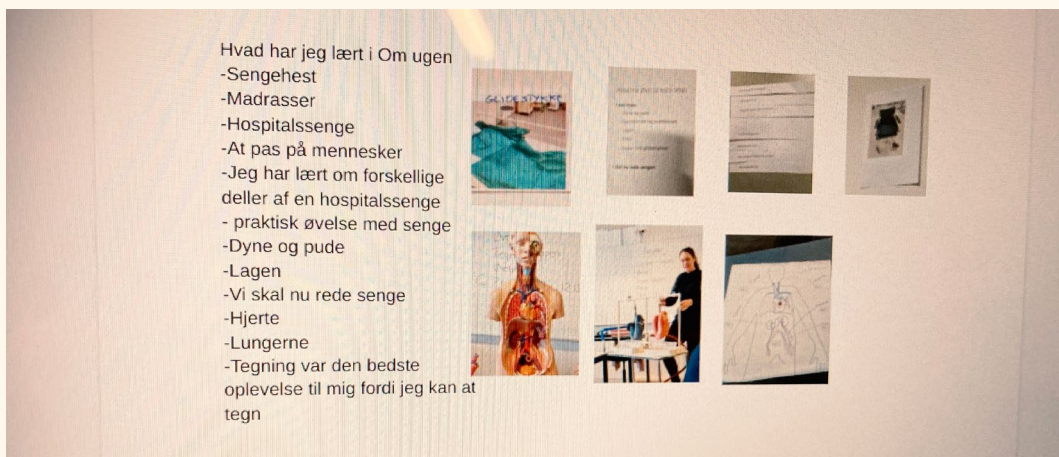
Fardeen: Ja, person der får hjælp?

Lisbeth: Yes, det er nemlig rigtigt. Så læg glidestykket under borgeren

Elevernes forudsætninger for at afkode og forstå ordenes betydning i den sammenhængende tekst var således godt hjulpet på vej af deres interaktionelle erfaringer fra sengelaboratoriet, hvor de sammen med Lisbeth så at sige havde talt de instruerende tekster frem, hvilket skaber et godt afsæt for at kunne deltage i et fags mere specialiserede skriftsprogsspraksis, som det var tilfældet i pusleteksterne.

Selvom vi havde tilrettelagt aktiviteterne med henblik på, at alle modtagelsesklasseeleverne skulle have en bane at deltage på, bemærkede vi en ændring hos en af eleverne, Yasmin, i måden at deltage på i skiftet mellem sengelaboratoriet og faglokalet. I takt med, at vi i sengelaboratoriet havde åbnet op for undersøgende og manipulerende aktiviteter med forskellige hjælpemidler, trak hun sig mere og mere. I faglokalet, derimod, inviterede de mere analytisk tonede aktiviteter Yasmin tilbage i læringsfællesskabet. Vi observerede, at hun nu igen deltog fokuseret, smilende og mundtligt mere aktivt i tekstpusleaktiviteten, som tilsyneladende ramte ikke alene hendes læringspræference, men også læringszone bedre.

Vi havde hele ugen rammesat forløbet med en fast struktur, hvor hver dag startede med en opsamling fra gårsdagens aktiviteter, og vi afsluttede flere af dagene med, at eleverne skrev log om eller på anden måde satte ord på, hvad de huskede, og hvad de havde lært i løbet af dagen. Ved ugens udgang evaluerede vi samlet på elevernes oplevelse af undervisningsforløbet på SOSU Østjylland.

Vi kunne se, at modtagelsesklasseeleverne især hæftede sig ved SOSU-fagsproget og havde nedskrevet sengeord, de huskede – nogle i ord, andre i tegninger. Evalueringen herover er lavet af en elev, vi kalder Yousef. Yousef har på fornem vis formuleret sin forståelse for de SOSU-faglige grundelementer: nemlig koblingen mellem på den ene side at lære om hjælpemidlet og sproget for det samt at opnå at praktisk færdighed i at betjene det. Han fremhæver ligeledes, hvordan det at tegne for ham har været en vigtig måde at fastholde sproglig og faglig læring på. En anden elev fremhævede ligeledes i et efterfølgende interview, at netop det tydelige fokus på sproget både forud for og undervejs i undervisningsforløbet havde været værdifuldt for hende: *“They teach us like a week before all the words that we need to know. When we where going there, and knowing what everyone was talking about, it was a really good way to understand the words”*.

Vi havde tilrettelagt arbejdsformer og -opgaver med afsæt i, at modtagelsesklasseeleverne fik mulighed for at afprøve sig selv og hinanden i forskellige gruppedannelser, hvor det sproglige arbejde med ordkort, billeder og tekster fik en central rolle

At danne og uddanne ind i SOSU-professionen med sprog

Gennem undervisningsforløbet på SOSU Østjylland oplevede og erfarerede modtagelsesklasseeleverne, hvad det vil sige at indgå i et professionsrettet læringsfællesskab, der gav indblik i nogle af SOSU-uddannelsernes kerneidentiteter og sprogbrugspraksisser. Samtidig blev eleverne inviteret ind i trygge og strukturerede læringsrum, hvor der var plads til at danne relationer på tværs.

At kunne indgå i relationer og forpligtende samarbejde med hinanden er i et bredere perspektiv en integreret del af uddannelses- men også dannelsesforståelsen i en dansk kulturel kontekst. SOSU-faget definerer sig netop ud fra omsorgsrelationen som kerneopgave og sigter mod at udvikle de kommende omsorgsprofessionelles kompetencer til at indgå i samarbejder på tværs af fag. Faglærer Lisbeth fremhævede derfor under forløbet for modtagelsesklasseeleverne, hvordan de kunne indgå undersøgende og spørgende i fagets arbejdsformer og -metoder, herunder lære at bruge hinanden i grupper og snakke sammen om at løse opgaver under aktiv brug af sproget. Lisbeths sædvanlige undervisning i sprogligt og kulturelt mangfoldige grundforløbsklasser er netop præget af sprogligt understøttende arbejdsformer og læringsaktiviteter i form af ord- og begrebskort samt quiz og byt-øvelser, som involverer eleverne og lægger op til aktiv sprogbrug i klassen. De erfaringer tog vi med ind i undervisningsforløbet med modtagelsesklasseeleverne, hvor vi i arbejdsgruppen havde tilrettelagt arbejdsformer og -opgaver med afsæt i, at modtagelsesklasseeleverne fik mulighed for at afprøve sig selv og hinanden i forskellige gruppedannelser, hvor det sproglige arbejde med ordkort, billeder og tekster fik en central rolle.

Vi erfarede dog samtidig, at det ikke kommer af sig selv at få sproget med i samtaleopgaver – slet ikke, hvor metoderne også er nye for eleverne. Hvor pusleopgaverne med instruerende tekster i arbejdet med plejesengen var enkle for eleverne at gå til, var andre aktiviteter vanskeligere. Det gælder eksempelvis den dictogloss, som indgik i det efterfølgende arbejde med borgernes livshistorier. Sådanne metoder kræver, at eleverne udvikler større fortrolighed med formålet og de enkelte trin for at kunne lykkes med opgaven, og dette fokus kunne med fordel integreres i modtagelsesklasselærernes undervisning i modtagelsesklassen som en forberedelse til forløbet i erhvervsuddannelsen. Samtidig ligger der fremadrettet vigtige potentialer i at kunne udvikle sprogligt videre på produkter og erfaringer fra undervisningsforløbet på SOSU eller en anden erhvervsuddannelse, når eleverne vender tilbage til modtagelsesklassen.